

המשל השני

א. שאלה כללית

בבא בתרא י"ד: משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב.

יוסף בן-מתתיהו: קדמוניות היהודים: (ספר רביעי פרק ו' י"ג)
... כי את בלעם זה שהביאוהו המדינים לקלל את העברים והוא לא יכול לעשות זאת בהשגחת אלקים, אלא נתן להם עצה, שהשתמשו בה האויבים, וכמעט שקלקל את מדותיו של קהל העברים - ואמנם נוגעו כמה מהם מבחינה זאת - אותו כבד משה כבוד רב. כי רשם את נבואותיו ונתן לו עדות ומצא לראוי לשמור זכרו, אע"פ שנתנה בידו האפשרות ליטול לעצמו את התהילה שהיתה כרוכה בנבואות אלה וליחסם לעצמו, מאחר שלא יכול היה להיות שום עד שיסתור את דבריו.

רש"י לגמרא שם ד"ה ופרשת בלעם: נבואתו ומשליו אף על פישאינס צרכי משה ותורתו וסדה מעשיו.

הריטב"א ד"ה ופרשת בלעם: בראין דברי האומרים, שאין זו פרשת בלעם שכתובה בתורה, דהיא הקב"ה כתבה כשאת התורה, אלא פרשה בפני עצמה הוא שכתב והאריך בה ביותר והיתה מצויה להם.

עץ יוסף (על עין יעקב) ד"ה ופרשת בלעם: בראה הלאו אשלש נבואות ראשונות קאמר, דאיננהו כיון דלישראל הוה קא מתבבא, ודאי צרכי משה ותורתו ביניהו, אלא מנבואה רביעית קאמר...

(1) מהי הפליאה במאמר חז"ל שהובא לעיל?

(2) לפי דעת החכם לוי גינצברג יש להבין את מאמר הגמרא באותו כיוון שבו נאמרו דברי יוסף בן מתתיהו חז"ל.

הסבר את המאמר על פיו!

(3) מה ראה בעל עץ יוסף ליחס את הבטוי "פרשת בלעם" שבמאמר חז"ל חז"ל הנ"ל דוקא למשל הרביעי?

המשל השני (כ"ג, י"ח-כ"ד)

ב. במה שונה המשל השני מן הראשון (כ"ג ז' י'?)

- א) ביחסו של בלעם אל בלק,
- ב) ביחסו של בלעם אל ה',
- ג) ביחסו של בלעם אל ישראל,
- ד) ביחסו של בלעם אל עצמו וכוחו?

ג. י"ם לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם.

רשב"ם ד"ה לא איש אל: אינו איש לחזור מברכתו בשעה מועטת כזו, שהרי לא פשעו אחרי הברכה שברכתו אותם היום.

ד"ה ויכזב: והוא היאך יכזב בו בחנם.
ויתנחם: בתמיה, והיאך יתנחם.

א (1) מה ראה הרשב"ם להוסיף את דבריו המסומנים בקו, מה הקושיה שרצה ליישב על ידי הוספה זו?

א (2) רב פרשנים אין מפרשים את חלקו הראשון של פ' י"ם בתמיה, הסבר כיצד יש לפרשו בנחיתא, ומה ראה הרשב"ם לפרשו בתמיה?

ד. כ"א לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל.

רמב"ן ד"ה לא הביט און ביעקב: יחזור אל הא-ל הנזכר. יאמר, שלא הביט השם און ושקר ביעקב ולא ראה בהם עמל וכעס שיעשו לפניו, ועל כן הוא עמם לתרועת מלכותו בהם. כי יריע אף יצרים על אויביהם יתגבר (על פי ישעיה מ"ב י"ג). זהו דעת ר' אברהם, (= אבן עזרא) ונכון הוא.

ויתכן עוד לפרש כי "און" במקום הזה כמו (חבקוק ג' ז') "תחת און ראיתי אהלי כושון". ו"עמל" כמוהו, וכן (תהלים י' ז') "תחת לשונו עמל ואון", - כזב ושקר, כי הדבר, שלא יהיה ולא יבוא כי שקר הוא, יקרא און ועמל, בעבור

שלא יגיע לאדם ממנו רק העמל.

יאמר "הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה" כי "לא הביט אדם ביעקב ולא ראה איש בישראל און ודבר כזב", אין במחונם שקר ואין תוחלתם בכזבת, אבל כל ברכותיהם ובמחונם יתקיימו לעולם. כלשון (ישעיה כ"ו) "הנה כה מבטנו" וכן (ישעיה שם פסוק ה') "וחתו ובושו מכוש מבטם", וכן (ישעיה כ"ב י"א) "ולא הבטתם אל עושיה ויוצרה מרחוק לא ראייתם" - ענין במחון ותקוה. ואמר המעם, כי "ה' אלוקיו עמו" אשר לא יכזב ולא ינחם "ותרועת מלך" גבור בו, שלא יבוצח לעולם. כי בהוציאו אותם ממצרים הנה לו תוקף גדול, כתועפות ראם על כל בהמה, ואין לא יתקיימו כל ברכותיהם, ואין בהם נחש וקסם?

שד"ל ד"ה לא הביט און ביעקב? אין הקב"ה יושב ורואה שאחרים יעשו חסד לישראל, אבל ה' אלוקיו הוא חמיד עמו להצילו מכל רע, והוא מקבל בקרב ישראל תרועת מלך, שהם מודים ומשבחים לו כשהוא מצילם מצרה, כמו שמריעים בחצוצרות ובקול שופר לכבוד המלך, כשהוא חוזר בשלום אחרי הכותו את האויב.

- א (1) מה הקשי בפסוקנו (מלבד הקשי שבפירוש המלים "און" ו"עמל")?
- ב (2) מה ההבדל - הן בפרושי מלים - הן ביחסים תחביריים - בין שני הפרושים המובאים ברמב"ן?
- ג (3) מה ראה הרמב"ן להוסיף את פרושו השני אחר שהסכים עם פירוש הראב"ע ואמר עליו "ובכחו הוא", מהי מעלת הפירוש השני?
- ד (4) מה הם הקשיים בפ' כ"ב שמישבם הרמב"ן בסוף דבריו?
- ה (5) מה בין פרושו של שד"ל לבין שני הפרושים שהובאו ברמב"ן ומהי חולשת פרושו?

העורך: מ. פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

(א) כ"ב ל"א ויגל ה' את-עיני בלעם וירא את-מלאך ה' בצב בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו

בובר (ובדומה הירש):
Er bückte sich und warf sich auf seine Stirn.
 וכן הם מתרגמים בר' כ"ד מה ואקד ואשתחוה לה' (מירכא טפחא אתנחתא)
und beugte mein Haupt und warf mich St hin

בראה אפוא, שלפי המתרגמים אין המלה "ויקד" מתיחסת אל "לאפיו" אלא רק "וישתחו".

ועיין עוד את צירופי הלשון והטעמים בפסוקים הבאים:

- בר' כד כו ויקד האיש וישתחו לה' (מונח זקף טפחא סו"פ)
- שם"א כד ח ויקד דוד אפים ארצה וישתחו (קדמא מירכא תביר טפחא סו"פ)
- שם"א כה יד ויקד אפים ארצה וישתחו (מירכא תביר טפחא סו"פ)
- דה"ב כ יח ויקח יהושפט אפים ארצה (דרגא תביר טפחא אתנחתא)
- מל"א א לא ותקד בת-שבע ותשתחו למלך (קדמא מהפך פשטא זקף טפחא אתנחתא)
- מל"א א טז ותקד בת-שבע ותשתחו למלך (מונח זקף טפחא אתנחתא)
- וייתכן שהפיסוק מושפע מן הפסוק המפורסם (פסוק לא)
- נחמיה ח ו ויקדו וישתחו לה' אפים ארצה (דרגא תביר טפחא מירכא סו"פ)
- דה"א כט כ ויקדו וישתחו לה' ולמלך (דרגא תביר טפחא סו"פ)

(1) מה אפשר להסיק מתוך הפסוקים השונים בדבר הפירוש המתאים של פסוקנו?

(2) איך פיסקו בעלי הטעמים את פסוקנו?

(3) האם המתרגמים כיוונו אל הפיסוק אם לאו?

הביטוי "וחרבו שלפה בידו" בא כאן בטעמים מירכא טפחא אתנחתא וכן ביהושע ה יג. בפרשתנו כב כג הומעם מהפך פשטא זקף וכן בדה"א כא טז נחלקו המתרגמים בדעותיהם בדבר תרגום המלה "שלפה".

א) החרב היתה שלופה בידו, וכן בובר:

ב) בידו היתה חרב שלופה, וכן הירש:

4) איזו דעה מתאימה לפיסוק הטעמים?